

IMOVINA DETETA – UPRAVLJANJE, KORIŠĆENJE I RASPOLAGANJE**

Istorijski posmatrano, odnosi dece i roditelja su prolazili kroz različite faze.

U Rimskom pravu kućni starešina je imao doživotnu i jaku vlast *patria potestas* nad decom i svim daljim potomcima koji su imali položaj bez pravne i poslovne sposobnosti što znači da nisu mogli imati imovinu niti su svojim izjavama volje mogli stvarati za sebe prava i obaveze. Sin koji je odrastao i zasnovao svoju porodicu mogao je biti usvojen i u tom slučaju je prelazio iz jedne porodice u drugu pod vlast novog pater familijasa. Imovinski odnosi u Rimskoj imperiji su vremenom znatno izmenjeni tako da je prvo otac, koji se i dalje pravno smatrao vlasnikom, mogao dati sinu određeni deo imovine na samostalno upravljanje i raspolaganje, a kasnije je i sin mogao postati nosilac isključivog prava upravljanja i raspolaganja imovinom stečenom vršenjem crkvenog zvanja, javne, vojne ili slobodne profesije. Za vreme vladavine cara Justinijana uvedena je razlika između potpunog usvojenja kada usvojenik potpuno prelazi u novu porodicu i stiče nasledna prava u toj porodici i nepotpunog usvojenja kada usvojenik zadržava nasledna prava prema ranijoj porodici, a stiče nasledna prava samo prema usvojiocu.

Institut očinske vlasti je postojao i u srednjevekovnom običajnom pravu, a preuzeli su ga, uz izvesna ograničenja, Francuski građanski zakonik iz 1804. godine i Austrijski građanski zakonik iz 1811. godine, čijim odredbama je između ostalog, predviđeno pravo oca da upravlja imovinom deteta.

Nemački građanski zakonik iz 1896. godine predviđa da sva prava vezana za imovinu deteta za vreme trajanja braka pripadaju ocu, dok je majka imala pravo i dužnost da se stara o ličnosti deteta.

Tokom dvadesetog veka uspostavljena je ravnopravnost žene i muškarca u sticanju svih porodičnih prava, deci rođene van braka priznata su sva prava garantovana deci rođenoj u braku, prihvaćena je ustanova roditeljskog prava kao zakonski pojam za skup prava i obaveza koje postoje između roditelja i dece.

Univerzalna Deklaracija o pravima čoveka usvojena Rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 10. 12. 1948. godine garantuje pravo na brak i porodicu, načelo slobodnog pristanka na brak i pravo na zaštitu porodice, a Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima usvojen Rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 16. 12. 1966. godine priznaje između ostalih, i pravo koja se odnose na brak, porodicu i decu.

Deklaracijom o pravima deteta “Ženevskom deklaracijom” koju je usvojila Skupština društva naroda 1924. godine i Deklaracijom o pravima deteta Generalne skupštine Ujedinjenih nacija iz 1950. godine pravno je definisano koja i kakva

* Sofija Vagner-Ličenoski, sudija Vrhovnog suda Srbije.

** Ovaj rad je izložen na savetovanju “Novo porodično zakonodavstvo”, održanom 16. i 17. X 2006. godine u Vrnjačkoj Banji. Usled tehničkog propusta rad je izostavljen iz Zbornika koji je objavljen sa ovog Savetovanja, zbog čega se Organizator još jedanput izvinjava autoru.

treba da budu prava dece ali zemlje članice Ujedinjenih nacija nisu bile obavezne da primenjuju ove principe.

Generalna skupština Ujedinjenih nacija je 1989. godine usvojila Konvenciju o pravima deteta koja sadrži zaštićena prava deteta, prava, obaveze i odgovornosti roditelja i obaveze države. Osnovno načelo Konvencije je da su u svim aktivnostima koja se tiču dece na prvom mestu interesi deteta. Države potpisnice Konvencije imaju obavezu da poštuju odredbe Konvencije i da pri donošenju odgovarajućih zakona obezbeđuju prava sadržana u Konvenciji svakom detetu bez diskriminacije po bilo kom osnovu ali i prava i dužnosti roditelja, odnosno zakonskih staralaca i drugih osoba zakonski odgovornih za dete. Konvencija konstituiše prava deteta i između ostalih naročito pravo deteta na život i razvoj, na ime, na državljanstvo, da zna ko su mu roditelji i pravo na njihovo staranje, pravo na porodične veze i porodični dom, pravo na izdržavanje, obrazovanje, zdravstvena i socijalna prava, pravo da traži, prima i daje informacije svih vrsta i da formira i izrazi svoje mišljenje u svim pitanjima koja ga se tiču u skladu sa njegovim godinama i zrelošću.

Naša zemlja je potpisnica navedenih Deklaracija, Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima Konvencije i pravima deteta, a i drugih međunarodnih ugovora koji imaju univerzalni karakter kao što je, između ostalih, Konvencija o građansko-pravnim aspektima međunarodne otmice dece i Konvencija br. 182 o najgorim oblicima dečjeg rada.

Novi Porodični zakon Republike Srbije ("Službeni glasnik" RS br. 18/2005) sadrži sva prava deteta predviđena Konvencijom o pravima deteta a pravni odnos deteta i roditelja regulisan odredbama ovog Zakona zasniva se na načelima posebne zaštite majke i deteta, posebne zaštite deteta bez roditeljskog staranja, ravnopravnosti roditelja i jednakosti usvojitelja i roditelja, ravnopravnosti bračne, vanbračne i usvojene dece, pravu i dužnosti roditelja da se staraju o svojoj deci i dužnosti dece da se staraju o svojim roditeljima.

Međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava imaju primat nad pravom Državne zajednice Srbije i Crne Gore, a sada i Republike Srbije.

Imovina i dete

Pod pojmom "imovina" podrazumeva se pravo svojine na pokretnim i nepokretnim stvarima, pravo korišćenja nepokretnosti, a u širem smislu i pravo na zaradu, na materijalno obezbeđenje u slučaju nezaposlenosti, pravo na penziju, autorska i srodna prava, pravo na hartijama od vrednosti i td.

Ustav Republike Srbije ("Službeni glasnik" RS br. 1/90) jamči pravo svojine i pravo nasleđivanja, a predmet prava svojine određen je u članu 1. i 9. Zakona o osnovama svojinsko pravnih odnosa Republike Srbije ("Službeni list SFRJ" br. 6/8 i "Službeni list SRJ" br. 29/96) tako što fizička lica mogu imati pravo svojine na pokretnim i nepokretnim stvarima kao što su stambene i poslovne zgrade, stanovi i poslovne prostorije, poljoprivredno zemljište i druge nepokretnosti osim na prirodnim bogatstvima koja su u državnoj svojini, kao i pravo svojine na gradskom građevinskom zemljištu, šumama i šumskom zemljištu u granicama utvrđenim zakonom.

Na imovinske odnose deteta i roditelja koji nisu uređeni Porodičnim zakonom Republike Srbije ("Službeni glasnik" br. 18/2005) primenjuju se odredbe Za-

kona kojima se uređuju svojinsko pravni odnosi i Zakona kojim se uređuju obligacioni odnosi (član 196. PZS) što znači da se punovažnost pravnih poslova koji imaju za cilj sticanje, upravljanje, korišćenje i raspolaganje imovinom deteta cene u smislu odredaba Zakona o osnovama svojinsko pravnih odnosa RS, Zakona o prometu nepokretnosti RS, Zakona o obligacionim odnosima RS, Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju RS, Zakona o autorskim i srodnim pravima, Zakona o hartijama od vrednosti, Zakona o nasleđivanju i td.

Pojam deteta određen je članom 1. Konvencije o pravima deteta tako što se detetom smatra svako lice ispod 18 godina ukoliko se, po zakonu koji se primenjuje punoletstvo ne stiče ranije.

Porodični zakon Republike Srbije predviđa da se punoletstvo stiče sa navršenom 18-om godinom života a da se potpuna poslovna sposobnost stiče sa punoletstvom (član 11. stav 1. PZS) ali i da se poslovna sposobnost može steći i pre navršene osamnaeste godine života u dva slučaja oba vezana za uzrast od šesnaest godina i to u slučaju sklapanja braka pre punoletstva uz odobrenje suda i u slučaju roditeljstva (član 11. stav 2. i 3. PZS).

Uvođenjem mogućnosti da maloletno lice koje je navršilo šesnaest godina života a postalo je roditelj stekne potpunu poslovnu sposobnost poboljšava se položaj maloletnih roditelja koji ovim dobijaju pravo i dužnost da se samostalno staraju o sebi i o svom detetu.

Odredbama Porodičnog zakona Republike Srbije (član 72. stav 1. i 2. PZS), predviđeno je zakonsko zastupanje, odnosno obaveza roditelja da zastupaju dete koje nema posebna prava u skladu sa uzrastom u svim pravnim poslovima koji imaju za cilj sticanje imovine deteta i voljno zastupanje kao pravo i dužnost roditelja da zastupaju dete na osnovu njegove volje u svim pravnim poslovima i postupcima koje dete ima pravo da samo preduzme u granicama svoje poslovne i procesne sposobnosti osim ako zakonom nije drukčije određeno. Zastupanje deteta je jedan od elemenata prava i obaveze roditelja da se staraju o detetu.

Interese deteta na osnovu odluke organa starateljstva može zastupati privremeni staratelj – tzv. kolizijski staratelj ako su interesi deteta u suprotnosti sa interesima roditelja kao zakonskih zastupnika ili su u suprotnosti međusobni interesi dece istih roditelja koji su i njihovi zakonski zastupnici, (čl. 132. st. 2. tačka 3. PZS).

Imovina deteta – sticanje

Odredbom člana 64. stav 1–3. Zakona o porodičnim odnosima Republike Srbije regulisano je pravo deteta da u granicama svog uzrasta i poslovne sposobnosti preduzima pravne poslove kojima stiče imovinu.

Prema navedenoj zakonskoj odredbi dete koje nije navršilo četrnaest godina života smatra se mlađim maloletnikom i može preduzimati pravne poslove kojima pribavlja isključivo prava kao što su poklon, posluga, pravne poslove kojima ne stiče ni prava ni obaveze kao što je na primer derelikcija i pravne poslove malog značaja kao što je kupovina svakodnevnih potrepština, dok se dete koje je navršilo četrnaest godina života smatra starijim maloletnikom i može samostalno preuzimati sve navedene pravne poslove ali i sve druge pravne poslove s što mu je za njihovu punovažnost potrebna prethodna ili naknadna saglasnost roditelja a ako se radi o pokretnoj ili nepokretnoj imovini velike vrednosti i prethodna i naknadna saglasnost organa starateljstva.

Dete koje je navršilo petnaest godina života u smislu navedene odredbe može preduzimati pravne poslove kojima stiče zaradu i pravne poslove kojima upravlja i raspolaže tom zaradom ili imovinom stečenom sopstvenim radom kao što je naprimer pokretna ili nepokretna imovina stečena od sredstava ostvarenih zaradom, prihodi od te imovine u vidu kamate, plodova, naknada štete i slično i to samostalno što znači da saglasnost roditelja deteta nije uslov za punovažnost tih poslova bez obzira na njihovu vrednost.

Međutim, i dete mlađe od 15 godina može sticati prihode svojim radom i to bavljenjem umetnošću, sportom i sl. u smislu čl. 72. stav 3. PZS.

Osim prava deteta da u granicama svoje poslovne i procesne sposobnosti preduzima pravne poslove predviđene u članu 64. stav 1. – 3. Porodičnog zakona Srbije, dete može preduzimati i druge pravne poslove kojima se stiče ili raspolaže imovinom kada je to predviđeno zakonom (član 64. stav 4. PZS) te tako dete sa navršenih petnaest godina starosti shodno odredbama Zakona o nasleđivanju RS ima aktivnu zaveštajnu sposobnost što znači da može sačiniti zaveštanje, po Zakonu o radu RS sa navršenih petnaest godina može zasnovati radni odnos ali uz ograničenje da ima pismenu saglasnost roditelja, usvojioca ili staraoca i da takav rad ne ugrožava zdravlje, moral, odnosno da nije zabranjen zakonom (član 24. stav 1. i 25. stav 1. Zakona o radu RS).

Imovina deteta – upravljanje i raspolaganje

Upravljanje imovinom podrazumeva sve radnje koje je potrebno preduzeti u cilju očuvanja, održanja i povećanja imovine deteta i to kako pokretne tako i nepokretne, kao što je npr. popravka oštećene stvari, osiguranje od nastupanja posledica štetnih događaja, izdavanje u zakup, ubiranje plodova, deponovanje vrednih stvari na čuvanje i slično.

Raspolaganje imovinom podrazumeva sve radnje odnosno pravne poslove koji imaju za cilj otuđenje kako pokretne tako i nepokretne imovine deteta i odnose se kako na raspolaganje glavnicom tako i na raspolaganje prihodima od imovine deteta.

Dete samostalno upravlja i raspolaže imovinom koju je steklo radom (član 192. stav 1. i 193. stav 1. PZS), što znači da dete starije od 15 godina može samostalno da zaključuje sve pravne poslove koji imaju za cilj upravljanje ili raspolaganje imovinom koju je steklo svojim radom te mu za punovažnost tih poslova nije potrebna ni prethodna ni naknadna saglasnost roditelja.

Pri tom se pod imovinom stečenom radom ne podrazumeva samo zarada već i pokretne i nepokretne stvari pribavljene od zarade, kao i prihodi od tih stvari.

Roditelji imaju pravo i dužnost da upravljaju i raspolažu imovinom deteta koju ono nije steklo radom (član 192. stav 2. i 193. stav 2. PZS) već na primer poklonom, nasleđstvom, igrom na sreću ili po bilo kom drugom zakonom dozvoljenom osnovu. Ovo pravo i dužnost roditelja je jedno od prava i dužnosti koje čine sadržinu roditeljskog prava (član 68. stav 1. PZS) koje oba roditelja stiču danom rođenja deteta i koje je strogo lično pravo i dužnost koje se, po pravilu, ne može prenositi na druga lica niti se po pravilu roditelji mogu odreći tog prava i dužnosti osim u slučaju davanja saglasnosti za zasnivanje usvojenja i faktičkog napuštanja deteta.

Roditelji takođe, imaju pravo i dužnost da upravljaju i raspolažu imovinom koju dete stekne svojim radom i to na primer, bavljenjem umetnošću, sportom i sl., pre nego što navrši 15 godina života (čl. 72. st. 3. PZS).

Pravo i dužnost upravljanja i raspolaganja imovinom deteta u slučaju kada roditelji i dete žive u bračnoj ili u vanbračnoj porodičnoj zajednici roditelji vrše zajednički i sporazumno (član 75. stav 1. PZS).

Ukoliko zbog promene u bračnom odnosno vanbračnom odnosu roditelji ne vode zajednički život, pravo i dužnost upravljanja i raspolaganja imovinom deteta roditelji vrše zajednički i sporazumno (član 75. stav 2. PZS), ali su u obavezi da zaključe pismeni sporazum da će roditeljsko pravo i dužnost pa samim tim i pravo i dužnost upravljanja i raspolaganja imovinom deteta obavljati zajednički međusobnim sporazumevanjem (član 76. stav 2. PZS). Zaključenjem ovog sporazuma postiže se cilj održavanja odnosa između roditelja i deteta i ostvarenje prava deteta na porodicu i porodične veze uprkos poremećenim međusobnim odnosima roditelja i izbegava osećaj gubitka koje svako dete preživljava nakon prestanka bračne odnosno vanbračne zajednice roditelja. S druge strane, formulacija sadržine pismenog sporazuma roditelja kakva je određena članom 76. stav 1. PZS ostavlja roditeljima veliku slobodu jer im omogućava da se dogovaraju o svim pitanjima upravljanja i raspolaganja imovinom deteta na način koji najviše odgovara konkretnoj situaciji oba roditelja.

Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima deteta u članu 3. predviđa da je u svim aktivnostima koje se tiču dece od primarnog značaja interes deteta bez obzira na to da li ih sprovede javne ili privatne institucije za socijalnu zaštitu, sudovi, administrativni organi ili zakonodavna tela.

Najbolji interes deteta je pravni standard na čiju sadržinu utiču mnogobrojne i različite objektivne okolnosti ali i subjektivni i individualni sistem vrednosti. U suštini to bi bio interes deteta da živi u porodici u kojoj su odnosi deteta sa članovima porodice zasnovani na uzajamnoj privrženosti, poverenju i saradnji u rešavanju problema i prevazilaženju sukoba a što omogućava detetu da se od bića zavisnog od roditelja razvije u osobu koja je samostalna, zrela i odgovorna u ličnom, ekonomskom i socijalnom smislu.

Načelo o najboljem interesu deteta je princip koji je univerzalno prihvaćen u savremenom porodičnom pravu a prvi put je formulisan i u Porodičnom zakonu Srbije i to u članu 6. stav 1. koji predviđa da je svako dužan da se rukovodi najboljim interesom deteta u svim aktivnostima koje se tiču deteta.

U upravljanju i raspolaganju imovinom deteta roditelji su dužni da se rukovode najboljim interesom deteta pa tako i pismeni sporazum roditelja o zajedničkom upravljanju i raspolaganju imovinom deteta mora biti u najboljem interesu deteta (član 76. stav 1. PZS).

Zajedničkim vršenjem prava i dužnosti upravljanja i raspolaganja imovinom deteta pravni položaj roditelja je u odnosu na dete izjednačen. Međutim, nije nužno da oba roditelja i faktički vrše ovo pravo i dužnost svakodnevno već je dovoljno da se oni sporazumevaju o svim pitanjima vezanim za upravljanje i korišćenje imovine deteta.

U odlučivanju o tome da li će pravo i dužnost upravljanja i raspolaganja imovinom deteta, roditelji koji ne vode zajednički život vršiti zajednički i sporazumno ako o tome zaključe sporazum, roditelji nisu potpuno samostalni, jer u smislu člana 75. stav 2. PZS sud ima ovlašćenje da proceni da li je sporazum koji su zaključili u najboljem interesu deteta.

Odredbe Porodičnog zakona Srbije predviđaju i mogućnost da jedan roditelj samostalno vrši roditeljsko pravo i u vezi s tim da samostalno vrši i pravo i duž-

nost upravljanja i raspolaganja imovinom deteta. Jedan roditelj vrši samostalno pravo i dužnost upravljanja i raspolaganja imovinom deteta ako je drugi roditelj u faktičkoj nemogućnosti da vrši ovo pravo i dužnost zbog toga što je duže odsutan zbog lečenja, zbog izdržavanja kazne zatvora, zarobljenništva, ili je u pravnoj nemogućnosti jer je nepoznat, umro, ili je potpuno ili delimično lišen roditeljskog prava, odnosno poslovne sposobnosti (član 77. stav 1. PZS).

Roditelj koji je potpuno lišen poslovne sposobnosti nije u mogućnosti da se stara o sopstvenim pravima i interesima a samim tim nije u mogućnosti da se stara ni o interesima svog deteta.

Roditelj može biti potpuno lišen roditeljskog prava ako zloupotrebljava prava ili grubo zanemaruje dužnosti iz sadržine roditeljskog prava (član 81. stav 1-5 PZS) a može biti i delimično lišen roditeljskog prava ako nesavesno vrši prava ili dužnosti iz sadržine roditeljskog prava odnosno može biti lišen jednog ili više prava i dužnosti, pa između ostalog i prava na upravljanje i raspolaganje imovinom deteta, u kom slučaju drugi roditelj samostalno vrši pravo i dužnost upravljanja i raspolaganja imovinom deteta.

Kada prestanu razlozi zbog kojih je roditelj bio potpuno ili delimično lišen roditeljskog prava roditelju se može vratiti roditeljsko pravo (član 83. PZS), a pravosnažna sudska odluka kojom se roditelj lišava potpuno ili delimično roditeljskog prava i pravosnažna sudska odluka kojom se to pravo potpuno ili delimično vraća roditelju upisuje se u registar prava na nepokretnostima ako dete ima nepokretnu imovinu u svojini ili na korišćenju kako bi javnost bila obaveštena o potpunom ili delimičnom lišenju odnosno o potpunom ili delimičnom vraćanju roditeljskog prava odnosno prava na upravljanje i raspolaganje imovinom deteta (član 87. PZS).

Jedan roditelj može da samostalno vrši roditeljsko pravo pa samim tim i pravo upravljanja i raspolaganja imovinom deteta kada samo on živi sa detetom a sud još nije doneo odluku o vršenju roditeljskog prava, na osnovu odluke suda kada roditelji ne vode zajednički život a nisu zaključili sporazum o vršenju roditeljskog prava, na osnovu odluke suda kada roditelji ne vode zajednički život a zaključili su sporazum o zajedničkom ili samostalnom vršenju roditeljskog prava ali je sud procenio da taj sporazum nije u najboljem interesu deteta i na osnovu odluke suda kada roditelji ne vode zajednički život a zaključili su sporazum o samostalnom vršenju roditeljskog prava koji je po proceni suda u najboljem interesu deteta (član 77. stav 2-5. PZS).

Međutim, i pored zaključenja sporazuma o samostalnom vršenju roditeljskog prava čiji je sastavni deo i pravo i dužnost roditelja da upravljaju i raspolazu imovinom deteta, roditelj koji ne vrši roditeljsko pravo ima pravo i dužnost da sa roditeljem koji vrši roditeljsko pravo zajednički i sporazumno odlučuje o svim pitanjima koja bitno utiču na život deteta kao što je između ostalog, raspolaganje imovinom deteta velike vrednosti (član 78. stav 2-4. PZS). Ovo pravo roditelj ima samo u slučaju da nije potpuno ili delimično lišen poslovne sposobnosti ili roditeljskog prava odnosno da nije lišen prava i dužnosti upravljanja i raspolaganja imovinom deteta.

Roditeljsko pravo a samim tim i pravo i dužnost upravljanja i raspolaganja imovinom deteta može biti produženo i posle punoletstva deteta i to i jednom i drugom roditelju ako su oni zajednički vršili roditeljsko pravo ili samo jednom roditelju tj. onom roditelju koji je samostalno vršio roditeljsko pravo ako dete zbog bolesti ili smetnji u psihofizičkom razvoju ne dostigne zrelost koja je potrebna za sticanje potpune poslovne sposobnosti zbog čega je nesposobno da se samo stara o sebi i zaštiti svojih prava i interesa (član 85. PZS).

Produženje roditeljskog prava prestaje kada prestanu razlozi zbog kojih je bilo produženo (član 86. PZS), a pravosnažne sudske odluke o produženju i prestanku produženja roditeljskog prava upisuju se u javni registar prava na nepokretnostima ako dete ima pravo svojine ili pravo korišćenja nepokretnosti (član 87. PZS).

Roditelji upravljaju imovinom deteta samostalno što znači da pravna valjanost njihovih akata nije uslovljena saglasnošću organa starateljstva niti ovaj organ ima pravo i obavezu kontrole te stoga roditelji nisu dužni ni da o preduzetim poslovima u cilju upravljanja imovinom deteta podnose izveštaje ili polažu račune organu starateljstva.

Međutim, organ starateljstva, obzirom da ima pravo nadzora nad vršenjem roditeljskog prava (član 80. PZS) dužan je da ukoliko to smatra potrebnim, preduzme različite mere radi zaštite imovinskih prava i interesa maloletnog deteta kao što je upozorenje na nedostatke u vršenju između ostalog i prava i dužnosti upravljanja imovinom deteta, polaganje računa o upravljanju imovinom deteta i slično, kojima se faktički ograničava pravo i dužnost roditelja da upravljaju imovinom deteta.

Roditelji su načelno slobodni i u raspolaganju imovinom deteta i to kako pokretnom tako i nepokretnom, što znači da kako pokretnu tako i nepokretnu imovinu deteta mogu otuđiti na osnovu valjanog pravnog posla ali samo ako je to u najboljem interesu deteta. U protivnom organ starateljstva je ovlašćen da preduzme mere po osnovu prava nadzora ali i da pokrene sudski postupak u skladu sa zakonom radi zaštite interesa deteta.

Ukoliko dete poseduje pokretnu ili nepokretnu imovinu velike vrednosti roditelji mogu raspolagati tom imovinom samo uz prethodnu ili naknadnu saglasnost organa starateljstva (član 193. stav 3. PZS). Ukoliko je pravni posao kojim roditelji raspolazu pokretnom ili nepokretnom imovinom deteta velike vrednosti zaključen bez prethodne ili naknadne saglasnosti organa starateljstva, organ starateljstva je ovlašćen da pokrene postupak pred sudom za utvrđenje ništavosti tog pravnog posla jer je isti zaključen protivno zakonu a i da u okviru obavljanja korektivnog nadzora nad vršenjem roditeljskog prava (član 80. stav 1. i 3. PZS) preduzme i druge mere kao što je upozorenje na nedostatke u vršenju prava i dužnosti upravljanja imovinom deteta, polaganje računa ali i da pokrene postupak za potpuno ili delimično lišenje roditeljskog prava.

Sloboda roditelja u raspolaganju imovinom deteta je ograničena i time što glavnica imovine deteta roditelji mogu upotrebiti samo za njegovo izdržavanje ili kada to zahteva neki drugi važan interes deteta (član 193. stav 4. PZS), kao što je npr. lečenje, školovanje deteta, bavljenje sportom i slično. U protivnom, organ starateljstva je ovlašćen da upozori roditelje na nedostatke u vršenju prava raspolaganja imovinom deteta, da zahteva od roditelja da polože račun o upravljanju imovinom deteta a može pokrenuti i drugi postupak pred sudom u skladu sa zakonom a i postupak za lišenje odnosno delimično lišenje roditeljskog prava.

Dete samostalno raspolaze prihodom od imovine koju je steklo radom.

Roditelji samostalno upravljaju i raspolazu prihodima od imovine deteta koja nije stečena radom, s tim što prihode od te imovine mogu upotrebiti i za sopstveno izdržavanje odnosno za izdržavanje svog drugog zajedničkog maloletnog deteta (član 193. stav 5. PZS). Međutim, to pravo roditelja na raspolaganje prihodom od imovine deteta nije neograničeno jer organ starateljstva u obavljanju korektivnog nadzora može upozoravati roditelje na nedostatke u vršenju ovog prava a može zahtevati i polaganje računa o načinu korišćenja prihoda (član 80. stav 2.

tačka 1. i 3. PZS). U slučaju da su interesi deteta raspolaganjem od strane roditelja prihodima od imovine deteta povređeni organ starateljstva je ovlašćen da upozori roditelje na nedostatke u vršenju prava raspolaganja imovinom deteta, da traži polaganje računa o načinu korišćenja prihoda od imovine (član 80. stav 2. tačka 1. i 3. PZS), ali i da pokrene odgovarajući postupak pred sudom radi zaštite interesa deteta, pa i postupak potpunog ili delimičnog lišenja roditeljskog prava.

Usvojenje i upravljanje i raspolaganje imovinom deteta

Usvojenjem prestaje roditeljsko pravo roditelja pa samim tim i pravo i dužnost roditelja da upravlja i raspolaze imovinom deteta, osim ako dete ne usvaja supružnik ili vanbračni partner roditelja deteta kao i prava i dužnosti deteta prema njegovim srodnicima i prava i dužnosti srodnika prema detetu (član 105. PZS) a s druge strane, usvojenjem se između usvojenika i njegovih potomaka i usvojitelja i njihovih srodnika zasnivaju jednaka prava i dužnosti kao i između deteta i roditelja odnosno drugih srodnika (član 104. PZS).

Sadržina roditeljskog prava usvojitelja identična je sadržini roditeljskog prava deteta tako da usvojitelj ima pravo i dužnosti da upravlja i raspolaze imovinom usvojenika na isti način i pod istim uslovima kao i roditelji i deteta a koji su predviđeni odredbom člana 192. stav 2. i 193. stav 2–5. Porodičnog zakona Republike Srbije. To znači da usvojitelj ima pravo i dužnost da upravlja i raspolaze imovinom deteta koju ono nije steklo radom samostalno s tim što mu je za raspolaganje nepokretnom i pokretnom imovinom deteta velike vrednosti potrebna prethodna ili naknadna saglasnost organa starateljstva i što glavnica imovine deteta može upotrebiti samo za izdržavanje deteta ili ako to zahteva neki drugi važan interes deteta. Prihode od imovine deteta usvojitelj može upotrebiti i za sopstveno izdržavanje ali samo ako se time ne ugrožava pravo deteta na izdržavanje.

Organ starateljstva ima pravo kolektivnog nadzora nad vršenjem prava i dužnosti usvojitelja da upravlja i raspolaze imovinom usvojenika i u okviru ovog prava predviđenog članom 80. PZS može upozoravati usvojitelja na nedostatke u vršenju ovog prava i dužnosti, može tražiti polaganje računa o upravljanju imovinom usvojenika a može pokretati i sudske postupke za poništaj pravnih poslova preduzetih od strane usvojitelja u upravljanju i raspolaganju imovinom usvojenika ako ti pravni poslovi nisu u najboljem interesu usvojenika, kao i postupak za lišenje ili delimično lišenje roditeljskog prava usvojitelja, odnosno lišenje usvojitelja prava i dužnosti upravljanja i raspolaganja imovinom usvojenika pod istim uslovima pod kojima može tražiti i lišenje ili delimično lišenje roditeljskog prava prirodnih roditelja (član 81. i 82. PZS).

Roditeljsko pravo usvojitelja pa i pravo upravljanja i raspolaganja imovinom usvojenika može biti produženo na isti način i pod istim uslovima kao i roditeljsko pravo prirodnih roditelja deteta, a koji uslovi su predviđeni članom 84–86. PZS.

Usvojenik, njegovi potomci i njegovi usvojenici i njihovi potomci imaju ista nasledna prava u odnosu na usvojitelja i njegove srodnike kao i deca i njihovi potomci u odnosu na prirodne roditelje i njihove srodnike (član 34. stav 1. i 2. i 37. Zakona o nasleđivanju RS).

Na usvojenje koje je zasnovano pre stupanja na snagu Porodičnog zakona RS primenjuju se odredbe Zakona o braku i porodičnim odnosima koje su bile na snazi u vreme kada je usvojenje zasnovano (član 358. PZS), a odredbama ovog Zakona bi-

la je predviđena i mogućnost nepotpunog usvojenja koje se od potpunog usvojenja koje je predviđeno odredbama Porodičnog zakona RS, razlikuje utoliko što se nasledno pravo zasniva samo između usvojenika i njegovih potomaka sa jedne strane i usvojitelja ili bračnog para usvojitelja s druge strane dok usvojenik i njegovi potomci zadržavaju zakonska nasledna prava prema svojim roditeljima i svojim krvnim srođnicima koji takođe ostaju zakonski naslednici usvojenika i njegovih potomaka.

Starateljstvo i upravljanje i raspolaganje imovinom deteta

Dete bez roditeljskog staranja i punoletno lice koje je lišeno poslovne sposobnosti mogu se staviti pod starateljstvo (član 124. PZS) o čemu odluku donosi organ starateljstva (član 125. stav 1. PZS).

Staratelj je dužan da se savesno stara o šticieniku a staranje o šticieniku obuhvata staranje o ličnosti, zastupanje, pribavljanje sredstava za izdržavanje i upravljanje i raspolaganje imovinom šticienika (član 135. PZS.)

Šticienik ima jednaku poslovnu sposobnost kao i dete pod roditeljskim staranjem što znači da staratelj zastupa šticienika jednako kao što roditelji zastupaju dete (član 137. PZS).

Staratelj je dužan da upravlja i raspolaze imovinom šticienika koju ovaj nije stekao radom (član 139. stav 1. i 140. stav 1. PZS).

U obavljanju poslova redovnog upravljanja imovinom šticienika staratelj je samostalan (član 139. stav 2. PZS) a za preduzimanje poslova koji prevazilaze okvir redovnog upravljanja imovinom šticienika za preduzimanje poslova raspolaganja imovinom šticienika staratelju je neophodna saglasnost organa starateljstva (član 139. stav 3. i 140. stav 3. PZS).

Glavnicu imovine šticienika staralac, isto kao i roditelji deteta, može upotrebiti samo za izdržavanje šticienika ili kada to zahtevaju neki drugi važni interesi šticienika (član 140. stav 3. PZS), dok prihode od imovine šticienika staratelj može upotrebiti i za podmirenje opravdanih troškova učinjenih tokom obavljanja poslova starateljstva i za plaćanje nagrade staratelja na osnovu odluke organa starateljstva (član 140. stav 4. PZS) ali samo ako se isplatom naknade troškova i nagrade staraocu ne ugrožava izdržavanje samog šticienika (stav 143. stav 2. i 144. stav 2. PZS).

O upravljanju i raspolaganju imovinom šticienika, o prihodima i rashodima u periodu za koji se daje izveštaj i o konačnom stanju imovine šticienika staratelj je dužan da organu starateljstva podnosi redovan godišnji izveštaj a na zahtev organa starateljstva i vanredni izveštaj (član 142. stav 1, 2. i 4. PZS).

Hraniteljstvo, i upravljanje i raspolaganje imovinom deteta

Odlukom organa starateljstva može se zasnovati hraniteljstvo ako je dete maloletno ali je bez roditeljskog staranja ili je pod roditeljskim staranjem ali ima smetnju u psihofizičkom razvoju ili ima poremećaj u ponašanju ali pod uslovom da je to u najboljem interesu deteta (član 112., 113. 110. i 111. PZS), i da su roditelji, odnosno staratelj ako je dete pod starateljstvom, dali saglasnost za zasnivanje hraniteljstva (član 114. i 115. PZS) kao i da se dete saglasilo sa zasnivanjem hraniteljstva ako je navršilo 10 godina starosti i ako je sposobno za rasuđivanje (član 116. PZS).

Zasnivanje hraniteljstva ne utiče na pravo i dužnost roditelja ili staratelja da između ostalog zastupaju dete i da upravljaju i raspolazu imovinom deteta osim ako su roditelji potpuno ili delimično lišeni roditeljskog prava ili poslovne sposob-

nosti (član 120. PZS). U tom slučaju hranjeniku se postavlja staratelj koji vrši poslove koje ne vrši hranitelj odnosno koji zastupa dete, stara se o imovini deteta itd.

Nakon prestanka hraniteljstva iz razloga i na način predviđen čl. 121. i 122. PZS o detetu nastavljaju da se staraju roditelji odnosno ako se radi o detetu bez roditeljskog staranja o staranju o detetu odlučuje organ starateljstva (čl. 123. PZS).

Zaključak

1. Porodični zakon Republike Srbije ("Službeni glasnik" RS br. 18/2005) sadrži sva prava deteta predviđena Konvencijom o pravima deteta a pravni odnos deteta i roditelja regulisan odredbama ovog Zakona zasniva se na načelima posebne zaštite majke i deteta, posebne zaštite deteta bez roditeljskog staranja, ravnopravnosti roditelja i jednakosti usvojitelja i roditelja, ravnopravnosti bračne, vanbračne i usvojene dece, pravu o dužnosti roditelja da se staraju o svojoj deci i dužnosti dece da se staraju o svojim roditeljima.
2. Pod "imovinom" podrazumeva se pravo svojine na pokretnim i nepokretnim stvarima, pravo korišćenja nepokretnosti a u širem smislu i pravo na zaradu, na materijalno obezbeđenje u slučaju nezaposlenosti, na penziju, autorska i srodna prava, prava na hartijama od vrednosti itd.
3. Na imovinske odnose deteta i roditelja koji nisu uređeni Porodičnim zakonom Republike Srbije primenjuju se odredbe Zakona o osnovama svojinsko pravnih odnosa RS, Zakona o obligacionim odnosima RS, Zakona o prometu nepokretnosti RS, Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju RS, Zakona o autorskim i srodnim pravima RS, Zakona o nasleđivanju RS, Zakona o hartijama od vrednosti RS i td.
4. Detetom se smatra svako lice ispod 18 godina ukoliko se, po zakonu koji se primenjuje, punoletstvo ne stiče ranije.
5. Dete ima pravo da u granicama svog uzrasta i poslovne sposobnosti preduzima pravne poslove kojima stiče imovinu a i druge pravne poslove kojima se stiče ili raspolaže imovinom kada je to predviđeno zakonom.
6. Roditelji imaju pravo i obavezu da zastupaju dete koje nema posebna prava u skladu sa uzrastom u svim pravnim poslovima i postupcima koje dete ima pravo samo da preduzima u granicama svoje poslovne i procesne sposobnosti osim ako zakonom nije drukčije određeno.
7. Dete samostalno upravlja i raspolaže imovinom koju je steklo svojim radom kao i prihodima od te imovine.
8. Roditelji imaju pravo i dužnost za zajednički i sporazumno upravljaju i raspolažu imovinom deteta koja nije stečena radom deteta a i onom koja je stečena radom deteta koje nije navršilo 15 godina.
9. Jedan roditelj može samostalno da vrši pravo i dužnost upravljanja i raspolaganja imovinom deteta na osnovu sporazuma ili na osnovu odluke suda.
10. Roditelji vrše pravo i dužnost upravljanja i raspolaganja imovinom deteta zajednički ili po sporazumu ili samostalno, ali uvek u najboljem interesu deteta.
11. Najbolji interes deteta je pravni standard savremenog porodičnog prava koji je prvi put formulisan u Porodičnom zakonu Republike Srbije i koji predviđa da je svako dužan da se rukovodi najboljim interesima deteta u svim aktivnostima koje se tiču deteta.

12. Roditelji su slobodni u vršenju prava i dužnosti upravljanja i raspolaganja imovinom deteta.
13. Organ starateljstva ima pravo korektivnog nadzora nad vršenjem prava i dužnosti roditelja da upravljaju i raspolazu imovinom deteta u cilju zaštite imovinskih prava i interesa deteta.
14. Imovinom deteta velike vrednosti roditelji mogu raspolagati samo uz prethodnu ili naknadnu saglasnost organa starateljstva.
15. Prihodom od imovine deteta koja nije stečena radom deteta roditelji samostalno upravljaju i raspolazu s tim što te prihode mogu upotrebiti i za sopstveno izdržavanje i za izdržavanje svog drugog zajedničkog maloletnog deteta, ali samo ako se time ne povređuju interesi maloletnog deteta.
16. Usvojitelj i staratelj deteta imaju pravo i dužnost zastupanja deteta i pravo i dužnost upravljanja i raspolaganja imovinom deteta na isti način i pod jednakim uslovima kao i roditelji deteta.
17. Hranitelj nema pravo i dužnost upravljanja i raspolaganja imovinom deteta.

Sofija Vagner - Ličenoski

The property of child managing, use and disposal

A b s t r a c t

The child is every minor who did not acquire full active legal capacity before the majority.

Parents have the right and duty at the same time to be the lawful representatives of their child entering into all transactions of property aquisition. They can also represent their child on the base of contract in all the transactions that child can enter into on the ground of it's active legal capacity.

The child who did not reach the age of fourteen is able to carry out by itself only the transactions for acquiring rights (donatio, commodatum), not obligations. It may carry out the the usual daily transactions too.

The child who reached the age of fourteen can enter into all other transactions with the consent of it's parents. When the object of transaction is movable property of great value or real estate, the permission of the welfare comitee is necessary for validity of such transaction.

The 15-year-old child aquires the working capacity and capability of free managing and disposal of the property aquired by the work.

The parents manage and dispose of the property not acquired by the child's work and of the property acquired by the work of the child who did not reach the age of fifteen.

Adoptive parent has the same rights as parent on this matter.

If a child is in guardianship, the custodian needs the consent of the welfare comitee for the transactions beyond the ordinary managing of protégé's property and for the transactions of protégé's property disposal.

Established fostering does not influence on the parent rights and duties to manage and dispose of the child's property.